

УДК 323.213

Карачай В. А.

ЕЛЕКТРОННЕ ВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ: СВОТ-АНАЛІЗ

Стаття присвячена електронному врядуванню в Україні. За допомогою СВОТ-аналізу визначено переваги, недоліки, можливості та загрози електронного врядування, зроблено спробу оцінити готовність нашої країни успішно реалізувати систему електронного врядування та виробити можливу стратегію подальшого розвитку електронного врядування в Україні

Ключові слова: електронне врядування, інформаційно-комунікаційні технології, інформаційне суспільство, СВОТ-аналіз.

Карачай В. А. Электронное управление в Украине: SWOT-анализ.

Статья посвящена электронному управлению в Украине. С помощью SWOT-анализа определены преимущества, недостатки, возможности и угрозы электронного управления, сделана попытка оценить готовность Украины успешно реализовать систему электронного управления и выработать возможную стратегию дальнейшего развития электронного управления в Украине.

Ключевые слова: электронное управление, информационно-коммуникационные технологии, информационное общество, SWOT-анализ.

Karachay V. A. Electronic Government in Ukraine: SWOT analysis.

The article deals with the Electronic Government in Ukraine. With help of SWOT analysis the available strengths, weaknesses, opportunities, and threats are find out, the evaluation of the readiness of Ukraine successfully introduce the Electronic Government system is investigated, and prospective strategy for future development of the Electronic Government in Ukraine is worked out.

Key words: Electronic Government, information and communication technologies, information society, SWOT analysis.

Засоби масової комунікації відіграють ключову роль у системі вертикальних та горизонтальних зв'язків усіх елементів цивілізації. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) як сучасні засоби комунікації, з'явилися в результаті науково-технічного прогресу. Завдяки розвитку ІКТ відбувається зростання темпів приросту обсягу сумарних знань цивілізації, тобто формування так званого «суспільства знань». Інформаційні технології надають надзвичайні потенційні можливості: вони дозволяють контролювати інформаційні процеси національного та цивілізаційного інформаційних просторів у галузі збору, зберігання, переробки, обміну, поширення та використання відомостей і даних [14, с. 65]. Таким чином, інформація стає ключовим ресурсом влади, коли вміння формувати, контролювати й спрямовувати інформаційні потоки в потрібне русло визначає ефективність системи державного управління [14, с. 67].

Взаємодія між владою та громадськістю є важливим показником демократичності та легітимності врядування. У цьому випадку процес управління розуміється як комунікація, вектори якої спрямовані не лише на внутрішню системну організацію процесу впорядкування діяльності державного апарату та регулятивного впливу на діяльність суб'єктів недержавного сектору, але й на горизонтальне поширення інформації, що перетинає кордони владної компетенції державних органів та спонукає до контакту з суспільно-громадськими інституціями та приватними організаціями, залучаючи до участі громадськість із недержавних (неприбуткового та приватного) секторів [12, с. 9].

Інформаційно-комунікаційні технології спровокували трансформації у взаємовідносинах

між усіма суспільними акторами, а їхнє проникнення в державний сектор пов'язують із появою такого феномену, як електронне врядування.

На сьогодні існують різні погляди щодо визначення терміну «електронне врядування». М. Фінгер та Дж. Пеко виділили три основні підходи до його тлумачення. Згідно першого, електронне врядування ототожнюється лише із задоволенням потреб громадян за допомогою надання послуг через Інтернет. Такий підхід є достатньо обмеженим та характерним для країн, в яких електронне врядування знаходиться на початковому етапі розвитку. Другий підхід трактує електронне врядування як специфічну форму співпраці між громадянами, приватним сектором та державою як у виробленні політики, так і в наданні послуг. Третій визначає електронне врядування як набір певних інструментів для демократизації суспільства. Таке тлумачення є досить широким, саме тому невизначеним [17, с. 6]. У цій статті електронне врядування розглядається в контексті другого підходу.

Для українських вчених тема електронного врядування є новою, мало дослідженою. Деякі аспекти даної тематики вже вивчено. Зокрема, проблеми інформаційного суспільства, доступу до інформації та її правового регулювання [3; 6; 7; 12; 14; 16]. Широко досліджуються питання електронної демократії та електронного врядування, проблеми та перспективи їхнього розвитку [1; 4; 5; 8; 9; 11; 13; 15]. Вивчаються також інноваційні підходи до державного управління та пов'язані з цим трансформації у державному секторі [10; 11]. Та попри вивчення багатьох аспектів цієї тематики деякі питання залишаються поза увагою дослідників, а саме: пристосування технологій електронного врядування до українських реалій, практичні наслідки впровадження системи електронного врядування для суспільства та проблема мотивації до взаємодії через систему електронного врядування усіх суспільних акторів.

Мета статті: за допомогою SWOT-аналізу дослідити сучасний стан розвитку електронного врядування в Україні, оцінити готовність нашої країни успішно реалізувати систему електронного врядування та виробити можливу стратегію подальшого розвитку електронного врядування в Україні.

Абревіатура SWOT походить від англійських слів «strengths» (переваги), «weakness» (недоліки), «opportunities» (можливості) та «threats» (загрози). Даний аналіз є методом аналізу у стратегічному плануванні, пов'язаний із поділом факторів та явищ на чотири вищезазначені категорії. Оскільки SWOT-аналіз не містить економічних категорій, його можна застосовувати до будь-яких організацій, окремих осіб та країн для розробки стратегії у різних сферах діяльності на основі структурування знань щодо поточної ситуації та тенденцій [18].

Застосуємо SWOT-аналіз до системи електронного врядування в Україні.

Переваги: реалізація права громадян на доступ до відкритої державної інформації; доведення до громадськості об'єктивної і достовірної інформації про діяльність органів державної влади; взаємодія і постійний діалог держави з громадянами, громадськими організаціями та бізнесовими структурами; суспільний контроль за діяльністю державних органів і організацій; удосконалення системи державного управління; оптимізація структури державного апарату; зниження фінансових і матеріальних витрат на забезпечення державного апарату; взаємодія та співробітництво з державними органами зарубіжних країн і міжнародними неурядовими організаціями; забезпечення доступу до нових технологій якомога більшої кількості населення шляхом зменшення вартості доступу до мережі Інтернет; забезпечення відкритості, участі, відповідальності, ефективності та послідовності у прийнятті урядових рішень; посилення легітимності та ефективності у процесі розробки законодавчих рішень; створення розгалуженої телекомунікаційної інфраструктури, що сприятиме активному розвитку різноманітних сфер соціально-економічного життя суспільства; скорочення матеріальних витрат та часу на надання послуг населенню; перебудова істотно нових взаємовідносин із населенням, заснованих на діалозі та довірі; підвищення якості життя громадян (соціальні послуги, охорона здоров'я, безпека, освіта,

захист навколишнього середовища тощо); орієнтація на потреби громадян; покращення економічного розвитку (виробництво і торгівля, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних виробників на міжнародному ринку); відкритість та прозорість діяльності уряду; значне підвищення якості надання адміністративних послуг; економія часових та матеріальних ресурсів урядів, громадян, бізнесу; звільнення державних службовців від рутинної роботи; деперсоніфікація взаємовідносин громадян, представників бізнесу у взаєминах із державними чиновниками; підвищення рівня демократизації суспільства [7, с. 95]; зменшення ролі вертикальної ієрархії; децентралізація, здешевлення та скорочення держапарату, забезпечення неперервності його діяльності за допомогою сучасних технологій [3, с. 20].

Недоліки: дефіцит фінансових, кадрових та матеріально-технічних ресурсів; відсутність «політичної волі»; відсутність розуміння як з боку громадян, так і з боку представників влади у нагальності використання системи електронного урядування; цифрова нерівність; відсутність нормативно-правової бази [7, с. 94]; низька комп'ютерна грамотність населення; відсутність мотивації у громадян брати активну участь в управлінні та пропонувати власні проекти, що пояснюється недовірою населення до інновацій, пропонуєваних владою, і невірою у значення власної ролі у прийнятті рішень; повільні темпи реорганізації адміністративного апарату; нерозвиненість ринкових відносин у багатьох секторах економіки; низька купівельна спроможність населення; недоступність послуг Інтернет для переважної більшості населення і, як наслідок, вкрай мала кількість користувачів Інтернет; консерватизм і бюрократизм чиновників [10]; некоординованість проектів, що призводить до дублювання заходів та, як наслідок, до неефективного використання ресурсів по кожному з них [13].

Можливості: безперервність надання державних послуг громадянам та бізнесу (електронне урядування працює 24 години на добу, 7 днів на тиждень, 365 днів на рік); зміцнення довіри з боку громадян до держави та її політики; розширення можливості електронної участі громадськості (електронні консультації, електронні петиції, електронне прийняття рішень та електронне нормотворення) [12, с. 9]; вільний доступ до публічної інформації, офіційних документів; підвищення конкурентоспроможності приватних компаній; спрощення різних офіційних процедур; більш ефективне використання ресурсів; можливість подолати корупцію; зменшення кількості канцелярської тяганини [7, с. 99]; можливість зміни на краще думки населення щодо якості адміністративних послуг; підвищення довіри громадян до уряду; підвищення ефективності роботи управлінського апарату (збір податків, закони та регулювання, реєстрація інформації, пошта тощо) [7, с. 99].

Загрози: не дотримання правил інформаційної безпеки; загроза виникнення кіберзлочинності та «електронної корупції»; зовнішні та внутрішні загрози інформаційно-технологічному простру електронного урядування: апаратно-програмні (загрози цілісності інформації та апаратно-програмних засобів, використання несертифікованих вітчизняних та зарубіжних технологій при створенні й розвитку інформаційної інфраструктури) та суспільно-інформаційні (неправомірне обмеження доступу громадян до відкритих інформаційних ресурсів органів державної влади, незадовільні якісні характеристики інформаційних повідомлень тощо); незабезпечення конфіденційності; загроза контролю громадян з боку держави за допомогою ІКТ [8, с. 35].

Співставляючи наявні дані, дістаємо висновку, що система електронного урядування є перспективною та багатообіцяючою. Вона має значно більше переваг, ніж недоліків, та несе більше потенційних можливостей, ніж загроз. Та попри те, результати свідчать, що на сьогодні наша країна не має необхідних ресурсів та внутрішніх сил, щоб ефективно реалізувати наявні можливості та протистояти майбутнім загрозам.

Беручи до уваги сильні та слабкі сторони електронного урядування, потенційні можливості та загрози, можна сформулювати найзагальнішу стратегію подальшого розвитку електронного урядування в Україні. На мою думку, для того, щоб система електронного

врядування була ефективною та реально «запрацювала», спочатку слід створити усі необхідні умови для її функціонування, тобто забезпечити нагальні для її впровадження ресурси (фінансові, кадрові, матеріально-технічні тощо); вдосконалити існуючі нормативно-правові документи з питань електронного врядування й інформаційного суспільства та розробити нову нормативно-правову базу для регламентованого функціонування інформаційного простору; створити просвітницькі та навчальні програми щодо електронного врядування; вивчити досвід інших країн світу з питань впровадження електронного врядування та із залученням науковців та висококваліфікованих спеціалістів розробити програму застосування іноземного досвіду до українських реалій (адже для того, щоб впровадження електронного врядування в Україні спричинило позитивний ефект, усі кроки щодо його реалізації мають бути науково обґрунтованими та детально продуманими, не слід «всліпу» впроваджувати дану систему тільки тому, що в деяких країнах імплементація електронного врядування виявилася успішною). Фактором, який значно полегшує можливість реалізації системи електронного врядування в Україні, та суттєвою перевагою є те, що серед зацікавлених сторін у впровадженні електронного врядування є всі три сектори суспільства, отже, при розробці та впровадженні програм імплементації слід залучати усіх суспільних акторів та спільними зусиллями йти до мети.

Державна стратегія реалізації електронного врядування в Україні має розроблятися із залученням найкомпетентніших фахівців у відповідній сфері. Для її формування можна також використовувати SWOT-аналіз, але враховувати, що лише пильне вивчення усіх факторів дозволить виробити ефективну стратегію, яка буде використовувати переваги та можливості і водночас зводитиме до мінімуму або повністю усуватиме недоліки та загрози [2, с. 111]. При цьому слід враховувати, що на усіх етапах реалізації стратегії недоліки та можливі загрози потребують детального моніторингу, вони мають знаходитися під постійним контролем відповідального органу. Для того, аби відслідковувати, наскільки успішно вона реалізовується, потребує розробки та впровадження національна система індикаторів розвитку інформаційного суспільства [13].

Крім того, при розробці стратегії дуже важливо ефективно співставляти та комбінувати ресурси, цілі та завдання. При цьому слід враховувати, що перехід на Інтернет-технології у масштабі країни фактично означає трансформацію усіх основних форм діяльності урядових закладів і є складним організаційним, технологічним, соціальним процесом, що вимагає значних фінансових витрат і адміністративних зусиль. Перехід до застосування методів електронного врядування має вестися в усіх напрямках державного управління та суспільного сектору. В цій справі успіх залежить від правильно поставлених задач та урахування реальних можливостей на кожному з етапів реалізації програми, раціональної організації, координації і взаємодії усіх учасників процесу – виконавчої, законодавчої, судової влади всіх рівнів, бізнесу (бізнес-структур), університетів, громадських організацій і громадян. Треба буде розв'язувати комплекс взаємозалежних політичних, правових, управлінських і технологічних питань, визначити джерела фінансування, навчити персонал тощо [7, с. 94].

О. Старіш та Є. Драп'ятий вважають, що при формуванні інформаційного суспільства слід враховувати, що, оскільки держава є відображенням як ринку, так і громадянського суспільства, а ринок створюється й контролюється громадянським суспільством і державою, то в інформаційному суспільстві поділ на державу, ринок і громадянське суспільство неможливий. Отже, побудувати інформаційне суспільство можна лише органічно об'єднаними зусиллями держави, громадянського суспільства й бізнесу. Причому держава має взяти на себе ініціативу в об'єднанні й консолідації громадянського суспільства й корпорацій, сприяти поєднанню політичної влади, функціонального представництва й громадських організацій [14, с. 70].

Підсумовуючи усе вищезазначене, цілком виправданою є думка О. Ємельяненка, що навряд чи варто розраховувати, що в найближчому майбутньому в державних органах нашої країни відбудуться радикальні зміни і буде подолана вертикальна структура державного

управління. У той же час, вселяє надію на успіх впровадження технологій електронного уряду той факт, що в державних органах, інформаційно-телекомунікаційній індустрії, академічних колах і громадянському суспільстві України є велика кількість людей, які зацікавлені в реалізації інноваційних підходів до політики та управління і беруть у цьому активну участь [10].

Таким чином, для успішного впровадження електронного врядування в Україні слід детально вивчити та оцінити реальні можливості нашої країни і, виходячи з цього, сформулювати програму подальшого розвитку та імплементації електронного врядування, де мудро поєднувалися б наявні ресурси, потреби суспільства, цілі та завдання.

Список використаних джерел і літератури

1. Баранов О. Електронний уряд в Україні? Буде! Коли? [Електронний ресурс] / О. Баранов // Дзеркало тижня. – № 1 (376), 5–18 січня 2002 року. – Режим доступу : <http://www.zerkalo-nedeli.com>.
2. Брайсон Джон М. Стратегічне планування для державних та неприбуткових організацій / Джон М. Брайсон ; [перекл. з англ. А. Кам'янець]. – Львів : Літопис, 2004. – 352 с.
3. Гнатюк С. Л. Проблеми становлення інформаційного суспільства в Україні / С. Л. Гнатюк, С. І. Здіорук // Стратегічні пріоритети. – 2007. – № 1 (2). – С. 95–101.
4. Голобуцький О. Концепція електронного урядування і сучасні потреби України / О. Голобуцький // Політичний менеджмент. – 2005. – № 5 (14). – С. 75–86.
5. Демкова М. Електронне урядування: світовий досвід та українські реалії / М. Демкова, І. Коліушко // Електронне урядування: окремі аспекти становлення. Вісник Програми сприяння Парламенту України. – К., 2002. – С. 33–57.
6. Демкова М. Інформація як основа інформаційного суспільства: визначення поняття та правове регулювання / М. Демкова, М. Фігель // Інформаційне суспільство. Шлях України. – К. : Бібліотека інформаційного суспільства, 2004. – С. 150–164.
7. Доступ до інформації та електронне урядування / [авт.–упор. М. С. Демкова, М. В. Фігель]. – К. : Факт, 2004. – 336 с.
8. Дубов Д. В. Основи електронного урядування. Навчальний посібник / Д. В. Дубов, С. В. Дубова. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 176 с.
9. Електронне урядування в Україні: аналіз та рекомендації. Результати дослідження / [О. А. Баранов, І. Б. Жилияєв, М. С. Демкова, І. Г. Малюкова ; за ред. І. Г. Малюкової]. – К. : ООО «Поліграф-Плюс», 2007. – 254 с.
10. Ємельяненко О. М. Електронний уряд: інноваційні підходи до політики і управління в інформаційному суспільстві: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : 23.00.02 «Політичні інститути та процеси» [Електронний ресурс] / О. М. Ємельяненко. – Одеса, 2008. – Режим доступу : <http://avtoreferat.net/content/view/7467/58/>
11. Клименко І. В. Технології електронного урядування / І. В. Клименко, К. О. Линьов. – К. : Центр сприяння інституційному розвитку державної служби, 2006. – 192 с. – (Серія «Бібліотека молодого державного службовця»).
12. Свобода інформації, прозорість, електронне врядування: погляд громадянського суспільства (аналітичні доповіді, збірка перекладів документів) / [за ред. А. В. Пазюка]. – К. : МГО «Прайвксі Юкрейн», 2004. – 206 с.
13. Семенченко А. І. Електронне урядування в Україні: проблеми та шляхи вирішення [Електронний ресурс] / А. І. Семенченко. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvamu/2009_4/5.pdf
14. Старіш О. Інформаційна політика як основа системи державного управління (до постановки проблеми) / О. Старіш, Є. Драп'ятий // Вибори та демократія. – 2009. – № 1 (19). – С. 65–73.
15. Шевчук О. «Електронна Україна» – на шляху формалізації [Електронний ресурс] / О.

Шевчук // Дзеркало тижня. – 2003.04.05. – Режим доступу :

<http://www.zn.kiev.ua/nn/show/438/38155/>.

16. Шевчук О. Інформаційне суспільство: бути чи не бути / О. Шевчук, О. Голобуцький. – К. : Атлант UMS, 2001. – 104 с.
17. Finger M. From e-Government to e-Governance? Towards a model of e-Governance [Електронний ресурс] / M. Finger, G. Pecoud // Electronic Journal of e-Government. – 2003. – Vol. 1, Issue 1. – P. 1–10. – Режим доступу : <http://www.ejeg.com>.
18. SWOT–анализ. Материал из Википедии – свободной энциклопедии [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ru.wikipedia.org/wiki/SWOT%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D0%B8%D0%B7>.